

явища, що вивчається. По-друге, історико-правове синхронне порівняння значно збагачує наукове дослідження, оскільки для пояснення тих або інших відмінностей у порівнюваних явищах примушує дослідника виходити на інші рівні наукового пошуку. Крім того, історико-правовий синхронний порівняльний аналіз дозволяє зрозуміти сутність тих конкретно-історичних умов, у яких відбувалися становлення й розвиток досліджуваного державно-правового явища. Таким чином, висновки, отримані в ході історико-синхронного порівняльного аналізу, сприяють збагаченню наукового пізнання у сфері історії державно-правових явищ, а також, за словами відомого дореволюційного компаративіста М.А. Максимейко, "дають можливість відкрити істинні причини правових явищ".

**Якимова С.І.,
НУ "Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого",
здобувач кафедри філософії**

ОСНОВОПОЛОЖНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Представники найдавніших цивілізацій вдавалися до філософської рефлексії проблеми стосунків людини та її соціуму з Природою. Так, ще на рівні міфологічної та релігійної екоософської рефлексії права була закріплена ментальна орієнтація людини щодо необхідності підтримання гармонійних взаємовідносин з природним довкіллям, досягнуто розуміння відповідальності людства за збереження природних умов свого життя.

Нині, інкорпоруючись у процес глобалізаційної інтеграції, всі етноси рухаються за вектором творення природного спільносвіту (термін К.М. Маср-Абіха), властивістю якого є культивування (право) творчості життя. Природно, що творцем такої спільноти має стати не одномірна особистість, яка розвинена за традиціями тільки певного типу етнокультури, а така особистість, котра буде спроможна органічно синтезувати та закріпити у своєму духовному розвитку найкращі надбання усіх соціокультур.

Особливого значення для формування бажаної екоправової культури набувають такі взаємообумовлені цілісністю її феномену елементи правової реальності як правотворчість й правозастосування. Тому ми цілком згодні з висновком авторитетного фахівця в галузі екологічного права В.І. Андрейцева з приводу того, що перед правознавцями як нагальні постають два взаємопов'язані завдання: це – необхідність створення логічної і зрозумілої системи екологічного права і законодавства та відмови

від архаїчних стереотипів їх розуміння, виходячи з доцільності обґрунтування нових законодавчих положень, концептуальних підходів до врегулювання екологічних правовідносин, класифікації їх за галузевими, функціональними й інституційними ознаками, а з іншого боку, – невідкладність оптимізації й гармонізації екоправового регулювання. Проте, захисту вимагає не тільки право людини на життя, а й право усієї біосфери на життя, бо саме право на життя природних об'єктів є абсолютною правовою цінністю, що вимагає підкорення поведінки кожної істоти чи у свідомий, чи у інстинктивний спосіб принципу первинності й верховенства прав Природи, включаючи до них й природні права людини, щодо соціально набутого нею права природокористування. Це означає, що саме право людини на життя є невід'ємним від права на життя усієї Природи, а тому його відстоювання заперечує надмірне для існування життя використання самовстановленого людством права на природокористування. Виходячи з цього, маємо виправдовувати виключно той характер правозастосування у екосфері, який виявляє людську діяльність як гуманістично-екологічний феномен, тобто як підкорену меті убезпечення будь-якої шкоди, наслідки якої мали б руйнівний вплив на екосферу, і, враховуючи можливість цих наслідків, гарантувала обов'язкову дію законодавчо забезпечених заходів з рекреації соціалізованої природної сфери.

Ось чому основною вимогою до формування бажаної моделі екоправової культури в Україні як раз і виступає дотримання акценту на забезпеченні у ментальній сфері суб'єктів права: як пересічних громадян, так і особливо представників компетентних органів, що від імені держави уповноважені здійснювати природоохоронну діяльність, – пріоритету охорони прав усіх природних об'єктів щодо похідного від них імперативу захисту права людини на безпечне довкілля. Щодо останнього, то його адекватне здійснення вимагає від людства усвідомлення того, що закон Природи, який обумовлює її еволюцію, виявляється як феномен забезпечення життя однієї її форми іншою без цілковитого вичерпування першою потенціалу іншої, або її знищення. Звідси роль людини як вищої її форми полягає у тому, що вона, пізнаючи закони Природи, отримує від неї дар гармонізації всього, що існує. Умовою цього є інтеграція людини у процес розвитку життя, що й виявляє себе у формі екофільного правозастосування.

Однак, усі реформаторські плани та ідеї імперативно оновленого екологічного законодавства, як і ґрунтована на них ідеальна модель правозастосування, не спрацюють автоматично. Треба аби вони перетворилися ще у позавербальні засоби

правотворчості життя. Тут не обійтися без певним чином налаштованої системи екоправового виховання, що має на меті екологізацію правосвідомості на кшталт пропонованої Ф.Е. Шварцкопфом екологізації свідомості.

Оскільки саме виховання має за мету самостійність індивіда, яка за своєю сутністю сама містить у собі здатність до відповідальності, – з її досягненням (або досягненням її вимоги) завершується й виховання. Це завершення відбувається за певним законом, а не згідно з добрими намірами вихователів, воно не залежить від досягнутого результату, адже в гру вступає ще й Природа, яка зберігає певні, раз і назавжди встановлені, параметри, в межах яких і має здійснюватися виховання.

Наведе дозволяє зробити висновок, що можна відшукати різні парадигми, прояви культур і цивілізацій, проте людство повинно прислухатися до Природи. Однак виникають запитання: чому ми маємо це робити, і що, безпосередньо, маємо захищати? У відповіді на ці запитання виявляються різні позиції. Одна з них полягає в тому, що ми повинні захищати наше довкілля тому, що його руйнація загрожує нам самим, а тому в обґрунтуванні концепції відповідальності ми маємо передусім орієнтуватися на власні благо та інтереси людини й людства, зокрема на благо й інтереси прийдешніх поколінь. Це етичний антропоцентризм, категоричний імператив якого можна б було сформулювати як необхідність захищати довкілля, оскільки його руйнація загрожує самому існуванню людини.

Втім, існує й інша позиція, відповідно до якої основним принципом екоправової культури виступає безпосередньо поняття відповідальності як такої. Безпосередньо поняття "відповідальності" виводиться правознавством, відповідно до якого людина повинна відповідати за свої вчинки, вчинене і неодмінно мусить бути притягнена до суду у випадку право-, норма- або морального порушення. Відтак, притягнена до відповіді вона мусить відповідати за те, що вчинила і що при цьому замислила.

Ці варіанти відповідальності відрізняються тим, що в одному випадку наголошують на відповідальності за самого себе, на підзвітності за власну діяльність, а в другому – на відповідальності за інших та інше. Відповідальність за самого себе орієнтується на минуле, на власну діяльність, бо за останню тільки тоді можна відповідати, коли вона вже не стоїть перед вибором, тобто вже завершена. Навпаки, відповідальність за іншого й інше стосується майбутнього, майбутньої діяльності, яку ця відповідальність має скерувати. Вона триває доти, доки певні дії все ще треба здійснити – після цього можна сказати, що ми були більш чи менш відповідальними.

Навряд чи потрібна загальна відповідь, який з цих видів відповідальності треба обрати. Обидва вони в структурі часу й мають своє виправдання. Проте, перевагу потрібно віддати відповідальності за майбутнє інших та іншого, бо вона передбачає й минулу відповідальність за самого себе; і загалом її несуть тільки тоді, коли до когось або чогось вчинили несправедливо. Тому необхідно вирізняти відповідальність у власному сенсі слова від відповідальності як підзвітності.

На відміну від такого тлумачення, і в мовному вжитку, і в зорієнтованих на конкретні проблеми дослідженнях відповідальності сучасної людини на перший план виходить відповідальність за майбутнє інших та іншого. І саме на цій імперативній основі має розвиватися сучасна екоправова культура в Україні, бо всі ми, хочемо це визнати чи ні, є відповідальними за майбутнє прийдешніх поколінь, яким маємо передати рівноважену екосферу.